

УДК 339.137.2:316.42(477)+339.9.

Яремко Л.А.,

д.е.н., доц.

Львівська комерційна академія

РЕГІОНАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

В статті розглядаються проблеми формування глобальної конкурентоспроможності країни, зокрема, шляхом використання потенціалу регіонального розвитку. Показано роль та визначено завдання органів регіонального управління у процесі забезпечення конкурентоспроможності продукції регіону.

Ключові слова: глобальна конкурентоспроможність, регіональна конкурентоспроможність, інноваційний розвиток, спеціалізація регіону, податкове стимулювання.

Вступ. Останнім часом увага економістів та політиків все більше концентрується на проблемі конкурентоспроможності. Щобільше країна інтегрується у світове господарство, то значнішим стає інтерес до неї. Стає все очевиднішим, що справу розвитку і добробуту країни у сучасному глобалізованому світі не вдасться вирішити без досягнення міжнародної конкурентоспроможності товарів та послуг. Конкурентоспроможність стає своєрідним ключем до розв'язання економічних і соціальних проблем. Вона є виявом ефективності національної економічної системи. Адже конкурентоспроможність – це сукупність інституцій, норм та факторів, які визначають рівень продуктивності економіки [8, с. 7]. Останній, у свою чергу, обумовлює рівень добробуту, який досягається або може бути досягнутий в країні.

Постановка проблеми. Пристрасті навколо конкурентоспроможності посилилися під час і після світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 років. Обвал світових ринків спричинив падіння багатьох економік. Втрата “експортного ВВП”, зокрема для країн, зорієнтованих на вивезення, спричинила значні економічні та соціальні біди. Однією з країн, що найбільше потерпіли від кризи, була Україна, де падіння ВВП у 2009 році склало 14,8%. Поясненням цьому є надмірна експортоорієнтованість країни, що майже половину своєї продукції реалізує на світових ринках, і низька конкурентоспроможність продукції.

Ситуація, що склалася, актуалізувала справу пошуку резервів зростання конкурентоспроможності продукції як у світі, так і в Україні. Одним із них є регіональний ресурс конкурентоспроможності.

Проблема конкурентоспроможності регіонів в нашій країні не є новою. У цій царині є певні напрацювання. Можна вказати на змістовні праці А. Амоші, П. Беленького, І. Брикової, З. Герасименко, Л. Червоної та інші. І попри це проблема залишається недооціненою, зокрема недостатньо опрацьована проблема інтернаціоналізації регіонів, що може відбутися лише за умови зміцнення їх глобальної конкурентоспроможності.

Метою статті є розкриття регіонального потенціалу глобальної конкурентоспроможності, можливості регіональної влади та громади у формуванні та зміцненні останньої.

Виклад основного матеріалу. Важливість проблеми обумовлена двома взаємопов'язаними обставинами. Перша із них полягає у тому, що посилення регіонів означає зміцнення економічних позицій країни на міжнародній арені. Друга – регіони

країни стають самостійними суб'єктами світового господарства. І це притаманне не лише нашій країні – це світовий процес.

„Відродження регіонів” – це, по суті, новітній процес. Американський дослідник Е. Блейклі зазначає, що в США, які можна вважати одним із лідерів регіоналізації, до 1974 р. міста і регіони слабо залежали від процесів у світовій економіці і мало цікавилися подіями, що відбуваються за межами країни. Сьогодні ситуація докорінно змінилася. Суттєво посилюється вплив та значення зовнішніх чинників, що спонукало регіони до самостійного інтегрування у світову економіку. І місцеві економіки «...сьогодні належать до глобальної економічної системи» [3, с. 52]. Зв'язки окремих регіонів із глобальною економікою тепер подеколи є міцнішими, ніж з національною. Інший американський науковець П. Друкер звертає увагу на те, що зв'язок між регіонами країни здійснюється сьогодні і за допомогою світового ринку, де вони конкурують між собою [6, с. 48].

Важливо відзначити, що світові рейтингові агентства 2002 року почали вносити у рейтинги глобальної конкурентоспроможності поруч з країнами і національні регіони. Спочатку їх було 300. А з 2006 року туди потрапили і українські – 12, у 2008 році – 15, у 2010 році – вже 20 регіонів.

У сучасному світі визнано, що підвищення конкурентоспроможності є не лише справою господарюючих суб'єктів, а й влади – як центральної, так і регіональної.

Регіональна конкурентоспроможність, як показано на рис. 1, формується за допомогою двох груп факторів: тих, що утворюються на рівні держави і реалізуються за допомогою державної політики, та тих, що складаються в регіоні. Основу регіональної конкурентоспроможності формують державна економічна та соціальна політика. За допомогою податків, норм амортизації, преференцій, регулювання оплати праці встановлюються базові умови для ефективного господарювання. Державна

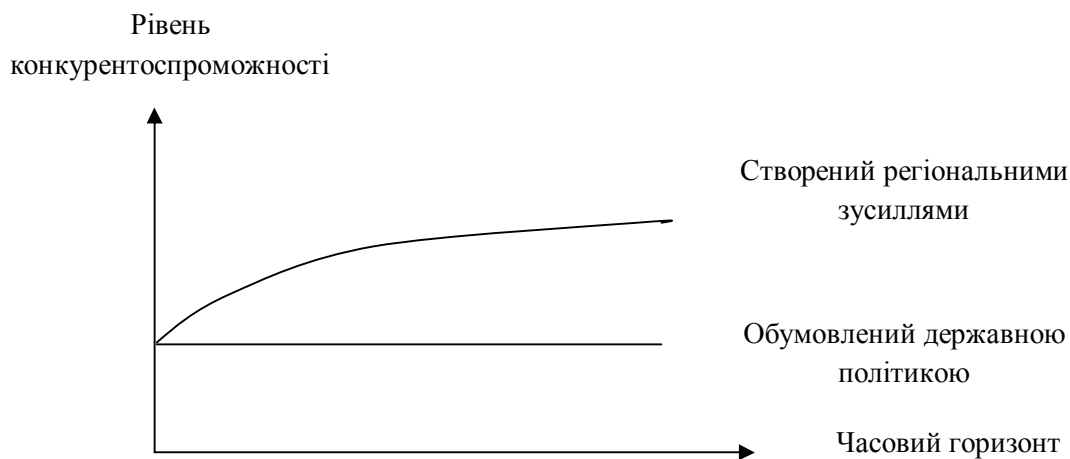

Рис. 1. Модель формування регіональної конкурентоспроможності

політика, за винятком окремих преференцій депресивним територіям, створює рівні умови для регіонів і може прийматися як константа (на певному відтинку часу).

Попри важливість державної політики, все ж треба зазначити, що головні дії мають бути вчинені на регіональному рівні. Саме тут формуються основні джерела конкурентних переваг. Саме від активності органів регіонального управління, бізнесової та громадської еліт залежить рівень конкурентоспроможності території.

Розглянемо заходи органів регіонального управління щодо формування глобальної конкурентоспроможності регіону. До основних слід віднести: проведення

спеціальної політики підвищення конкурентоспроможності регіону; визначення та поглиблення спеціалізації регіону; сприяння збільшенню в регіоні великих підприємницьких структур; стимулювання інноваційної поведінки та інноваційного розвитку в регіоні; здійснення заходів з фіскальної підтримки суб'єктів господарювання регіону.

Робота в цьому напрямі починається з *проведення спеціальної політики підвищення конкурентоспроможності регіону*. Регіон можна відобразити як квазікорпорацію, що виступає суб'єктом конкурентних відносин і конкурує на національному та глобальному ринках за ресурси і споживачів. Успіх у суперництві забезпечують конкурентні переваги. Тому політика підвищення конкурентоспроможності є, по суті, системою заходів, спрямованих на формування та зміцнення конкурентних переваг регіону. Ця політика має довготривалий характер, оскільки створення конкурентних переваг вимагає значних зусиль і часу.

Проведення політики потребує створення спеціального органу. В Україні ним стала Рада конкурентоспроможності, створена за ініціативою Ю. Полунєєва у 2005 році. З 2008 р. почав виходити щоквартальник “Монітор конкурентоспроможності”. Рада - це громадська неприбуткова організація, що має на меті ініціювання активного діалогу в суспільстві, в тому числі між владою та бізнесом із питань, пов'язаних з конкурентоспроможністю країни. Подібні ради, але вже за участю структур управління, слід створити у регіонах. Рада, що є, по суті, партнером влади, бізнесу, науково-освітніх закладів та регіональної громади, визначає не лише тактичні заходи, а головне, формує стратегію довгострокової конкурентоспроможності. Такі ради створені в Донецькому регіоні та м. Львові для реалізації програми економічного розвитку і підвищення конкурентоспроможності регіонів, що її розробляє компанія Monitor Group, сформована за ініціативою та участю М. Портера. Вона працює в Україні з 2008 року на замовлення Фонду „Ефективне управління”. Міжнародні експерти, проаналізувавши ситуацію, дійшли висновку, що основою підвищення конкурентоспроможності м. Львова мають стати туризм та бізнес-послуги, Донецької області – металургія та сільське господарство [2, с. 17].

Не менш важливим завданням ради є пропаганда конкурентоспроможності як вирішального чинника соціально-економічного розвитку та зростання добробуту регіональної громади. Конкурентоспроможність повинна бути “національною ідеєю”, здатною виступити мобілізуючим фактором для влади і суспільства [11, с. 8]. Ця ідея знайшла втілення в багатьох країнах світу і допомагала їм здійснити економічний прорив. Це відбулося, зокрема, в Японії, Південній Кореї, Тайвані, Естонії. На жаль, ця ідея ще не зреалізувалася в Україні, і це слід починати з регіонів.

Важливим завданням є визначення та поглиблення спеціалізації регіону. Спеціалізація, як відомо, є одним із шляхів раціоналізації суспільного виробництва. Вона сприяє зростанню продуктивності праці, зниженню собівартості продукції, поліпшенню її якості. Тим самим спеціалізація створює конкурентні переваги територій, зміцнює їх позиції на світовій арені. Це було використано країнами та регіонами. Дж. Майер, зокрема, зазначає, що інтернаціоналізація ринків супроводжується підвищенням рівня міжнародної спеціалізації [9, с. 91].

Глобалізований регіон, ставши суб'єктом міжнародної економіки, мусить підпорядковуватися світовим правилам. Йому належить визначитися із міжнародною спеціалізацією, всіляко поглиблювати її. Йдеться про встановлення пріоритетних галузей економіки, які становлять ядро саморозвитку регіону. До уваги береться не лише вже сформована галузева структура економіки, а й перспективна. Поява нових технологій, нових виробництв створює можливість структурного вдосконалення, розвитку високотехнологічних галузей економіки. Успішність регіону виявляється саме

у здатності вдосконалювати спеціалізацію на засадах науково-технічного прогресу. Вважається, що основу ядра саморозвитку регіону становить машинобудування, і що саме воно є запорукою поступу регіону. Проте, це засадничо справедливе твердження не слід абсолютизувати. Можлива спеціалізація регіону з надання рекреаційно-лікувальних послуг (АР Крим) або ж фінансових послуг (окремі кантони Швейцарії), що підтверджено світовою практикою.

Сприяння збільшенню в регіоні великих підприємницьких структур теж є завданням органів регіонального управління. Відомо, що великі підприємства володіють значними конкурентними ресурсами – сукупністю матеріальних і нематеріальних елементів, які формують конкурентні переваги. Це дозволяє їм впевнено почуватися на ринках, збільшувати обсяги випуску продукції і відповідно зайнятості. Очевидно, що регіональна громада зацікавлена у зростанні кількості таких підприємств. Проте за однієї умови, що це не призведе до появи монопольних утворень на внутрішньому ринку. Таке обмеження не стосується підприємств, що працюють на зовнішній ринок.

Оптимальними є олігополістичні фірми, що поєднують переваги великого бізнесу і ринкової конкуренції. Це обґрунтували Й. Шумпетер і Дж. Гелбрейт. Переваги цієї форми організації бізнесу виявляються у тому, що вона дозволяє скористатися ефектом масштабу (досягається зниження витрат виробництва), забезпечує високу якість продукції, утримує науково-дослідні лабораторії. Олігополія сьогодні - це “переважаюча форма індустріальної ринкової організації” [4, с. 227].

Завдання щодо збільшення великих підприємств у регіоні складається із двох частин: поява вітчизняних і прихід іноземних. Бажанішим є виникнення великих українських підприємств, що працюватимуть на добробут регіональної громади. Однак, позитивним є і прихід в регіон іноземних підприємств. Важливу роль у нарощуванні глобальної конкурентоспроможності відіграють іноземні транснаціональні корпорації (ТНК) і багатонаціональні корпорації (БНК). Це підприємства, що утвердилися в глобальній економіці. Наявність таких структур, їх філіалів у регіоні сприяє не лише виходу місцевої продукції на зовнішні ринки, а й залученню у цей процес споріднених галузей і підприємств, є заохочувальним прикладом для інших. Тому варто погодитися з думкою М. Портера, що “без врахування ролі БНК дійсно не обійдешся при поясненні причин успіху у конкуренції” [12, с. 37].

Сюди ж варто віднести і формування регіональних та транскордонних кластерів. У цьому випадку йдеться про горизонтально інтегрований бізнес, що створює можливість отримання синергетичних мережевих ефектів, дифузії знань та навиків. Особливої уваги заслуговують транскордонні кластери, що, за визначенням Н. Мікули, охоплюють суміжні прикордонні території, до складу яких входять інституції та фірми, розміщені по обидва боки кордону. Вони почали активно формуватися відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.09.08 № 1214-р. Прикладами є логістичний кластер у Закарпатській області, фінансовий на Слобожанщині, нанокластер у Донецькій та Луганській областях. В розпорядженні зазначається, що створення і ведення транскордонних кластерів розглядаються як інструмент підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів [10, с. 117-118].

Надзвичайно важливим завданням є *стимулювання інноваційної поведінки та інноваційного розвитку в регіоні*. Слід зазначити, що інноваційний розвиток забезпечує країні та регіонам перехід до технологічної конкурентоспроможності. Саме вона сьогодні зумовлює домінування на світових ринках продукції країн Заходу. Це не лише перспективний, а й вимушений крок. Слід зважати на поступову втрату цінової конкурентоспроможності українських товарів та послуг внаслідок різкого зростання цін на імпортовані енергоносії за високої енергомісткості експорту і зростання оплати

праці в плані загального підвищення соціальних стандартів та значної трудомісткості продукції [1, с. 42]. Завоювання регіонами своєї ніші на цих ринках є можливим лише на шляху нововведень, розвитку “нової економіки”. У світі спостерігається тенденція випередження темпів технологічних змін щодо економічного розвитку [13, с. 30].

Важливе значення для зміцнення регіональної конкурентоспроможності має здійснення заходів з *фіскальної підтримки суб’єктів господарювання*. Сьогодні йдеться про податкове стимулювання конкурентоспроможності підприємств і територій, конкуренцію національних податкових систем. Цим визначається активний вплив податкових систем на соціально-економічний розвиток територій. Відхід від “нейтральних” податків і перехід до “стимулювальних” відбувся в рамках кейнсіанської теорії макроекономічного регулювання. Податкове стимулювання розвитку сьогодні є загальновизнаною практикою. Це стосується і міжнародних зовнішньоекономічних операцій. Проте існують і протилежні погляди. Так, американський спеціаліст з міжнародного оподаткування Р. Дерберг є прихильником “безстороннього міжнародного оподаткування”. Він зазначає: “Податкова система повинна залишатися на задньому плані, а рішення про господарську діяльність, інвестування і споживання повинні прийматися з причин, що не пов’язані з оподаткуванням” [5, с. 22]. Така думка є прийнятною для розвинених країн, забезпечених капіталами, проте не для країн з перехідною економікою, для яких першорядним завданням є залучення іноземних капіталів. Останнім доцільно використовувати податкові пільги, “...які є одним і найефективніших інструментів податкової політики держави для стимулювання розвитку економіки” [7, с. 12]. При цьому високою є фіскальна ефективність пільг. За розрахунками В. Загорського, коефіцієнт еластичності приросту податкових надходжень бюджету за обґрунтовано наданими пільгами становить 1,9.

Регіональні можливості застосування фіскальної підтримки підприємства, у тому числі і в міжнародних операціях, є менш значними. Вони обмежуються часткою місцевих податків і зборів, хоча і вони є істотними. Адже йдеться про пільги із сплати місцевих податків, цільові субсидії, виділення земельних ділянок, орендну плату за надані приміщення, забезпечення інформаційними послугами тощо. Слід врахувати і чималий психологічний ефект, що їх справляють пільги на суб’єктів господарювання. Коефіцієнт кореляції між наданими пільгами та інвестиціями у рік надання є найвищий і становить 0,7 [7, с. 12]. Якщо зважати на те, що великий іноземний капітал слабо реагує на податкові пільги, то для вітчизняного, і особливо вітчизняно-офшорного капіталу вони є привабливими і можуть зумовити його повернення на батьківщину. Ліберальне оподаткування можна розглядати як конкурентний інструмент в боротьбі за мобільний капітал.

Як показує дослідження, в розпорядженні регіонів знаходяться дійові заходи фіскальної підтримки суб’єктів господарювання, що сприяє зміцненню їх і загалом регіональної глобальної конкурентоспроможності. Зважаючи на це, доцільно збільшити частку регіонів в сумарних податкових надходженнях, як це має місце в західних країнах. Поки що інструмент податкового регулювання недостатньо використовується як на державному, так і регіональному рівнях. Це підтвердив заступник директора департаменту фінансового законодавства Міністерства юстиції України О. Ференц, заявивши, що “...податкова система України не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб’єктів господарювання” [14, с. 8]. Це стосується і регіонів.

Висновки. Глобальна конкурентоспроможність є новим економічним феноменом, що супроводжує глобалізацію. В цих умовах формування глобальної конкурентоспроможності стає необхідною умовою успішної інтеграції країни у світову

економіку. Реалізація такої цілі потребує розробки та реалізації національної стратегії створення конкурентних переваг для суперництва на світових ринках. Провідна роль у цьому безперечно належить уряду.

Разом з тим, необхідно використати регіональний потенціал зміцнення глобальної конкурентоспроможності країни. Дослідження показало, що у розпорядженні органів регіональної влади і громади є дійові заходи для формування та зміцнення глобальної конкурентоспроможності регіону. Уміле й системне їх використання може забезпечити бажаний ефект – успішну зовнішньоекономічну діяльність на користь території та країни. За рахунок зростання конкурентоспроможності регіонів зміцнюються позиції країни у світовому господарському просторі.

Список використаних джерел:

1. Адамик В. Торговельні механізми впливу світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. на трансформаційні економіки / Вікторія Адамик, Андрій Савка // Журнал європейської економіки. - 2009. – № 1. – С. 31-49.
2. Бетіна Н. Регіони починають і виграють / Наталія Бетіна // Дзеркало тижня. – 2009. – 13 червня. – С. 1, 7.
3. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Теорія і практика. Вид. 2-е / Едвард Дж. Бейклі / [пер. з англ. А. Кам'янець]. – Львів: Літопис, 2002. – 416 с.
4. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гелбрейт; [пер. с англ. Л.Я. Розовского, Ю.Б. Кочеврина, Б.П. Лихачева, С.А. Батасова]. – М.: Прогресс, 1969. – 480 с.
5. Дернберг Р. Л., Международное налогообложение / Р.Л. Дернберг; [пер. з англ. В. Ф. Назарова, Е. Э. Лалаян]. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 375 с.
6. Друкер П.Ф. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества / Питер Ф. Друкер; [пер. с англ. Б.Л. Глушака]. – М.: ООО „И. Д. Вильямс”, 2007.– 336 с.
7. Загорський В. Податки для конкурентоспроможної економіки / В. Загорський // Дзеркало тижня. – 2004.– 29 квітня. – С. 12.
8. Звіт про конкурентоспроможність України. Назустріч зростанню та процвітанню. Фонд “Ефективне управління”. – К., 2010. – 162 с.
9. Майер Дж. Міжнародне середовище бізнесу: Конкуренція та регулювання у глобальній економіці / Дж.Майер, Д. Олесневич; [пер. з англ. Д. Олесневич, О. Олесневич, Н. Стельмах та ін.]. – К.: Либідь, 2002. – 703 с.
10. Мікула Н. Перспективи розвитку транскордонного співробітництва України та ЄС / Надія Мікула // Транскордонне співробітництво на нових східних кордонах ЄС: Мат. міжн. конф. (15–16 квітня 2009 року, м. Ужгород).– Ужгород: Ліра, 2009.– С. 113–121.
11. Полунєєв Ю. Конкурентоспроможність країни як національна ідея / Ю. Полунєєв // Дзеркало тижня. – 2006.– 19 березня. – С. 8.
12. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран / М. Портер; [пер. с англ.; под общ. ред. и предисл. В.Д. Щетинина]. – М.: Международные отношения, 1993. – 986 с.
13. Федулова Л. Технологічна конкурентоспроможність економіки: виклики та шляхи для України / Л. Федулова // Економіст. – 2007.– № 12. – С. 30 – 33.
14. Ференц О. Податкова система потребує реформ / О.Ференц // Урядовий кур'єр – 19 січня 2008 року – С. 8.

ЯРЕМКО Л.А. РЕГИОНАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРАНЫ

В статье рассматриваются проблемы формирования глобальной конкурентоспособности страны, в частности, используя потенциал регионального развития. Определены роль и обязанности органов регионального управления в процессе обеспечения конкурентоспособности продукции региона.

Ключевые слова: глобальная конкурентоспособность, региональная конкурентоспособность, инновационное развитие, специализация региона, налоговое стимулирование.

YAREMKO L.A. REGIONAL POTENTIAL OF GLOBAL COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY

In the article the problems of country global competitiveness forming are examined at all and using the regional potential in particular. The role and the responsibilities of regional government management in the process of region's products competitiveness providing are identified.

Keywords: global competitiveness, regional competitiveness, innovative development, specialization of region, tax stimulation.